

Samen ouders, samen sterker?

Een moderatieonderzoek naar de rol van partnersteun in de relatie tussen opvoedstress van ouders en probleemgedrag bij jonge kinderen.

Birgitt Pouw (S4488024)

Master orthopedagogiek: Faculteit der Gedrags- en
Maatschappijwetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen

dr. K.O.W. Helmerhorst

dr. M.D.C. ten Brummelaar

30/05/2025

6730 woorden

Samenvatting

Gedragsproblemen bij jonge kinderen, zoals opstandig, antisociaal of agressief gedrag, kunnen, nadelige gevolgen hebben voor de omgeving en de ontwikkeling van het kind. Daarom is het belangrijk om onderzoek te doen naar factoren die samenhangen met gedragsproblemen bij kinderen. Het doel van deze studie is om te onderzoeken of er een relatie is tussen opvoedstress van ouders en gedragsproblemen bij kinderen om vervolgens de onderzoeksvraag *In hoeverre speelt partnersteun een rol in de relatie tussen opvoedstress bij vaders en moeders en gedragsproblemen van jonge kinderen?* te kunnen beantwoorden. Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden is gebruik gemaakt van een kwantitatieve dataset verzameld in het kader van een 3HOEK studie waaraan 104 vaders, moeders en hun driejarige kinderen deelnamen. Uit de regressieanalyse blijkt dat hogere mate opvoedstress samenhangt met meer gedragsproblemen bij kinderen. De rol van partnersteun in deze relatie werd onderzocht met een moderatieanalyse. Er werd geen bewijs gevonden voor een modererende rol van partnersteun in deze relatie. Dit betekent dat ouders die meer opvoedstress ervaren, rapporteren meer probleemgedrag bij hun kind maar het daarbij niet uit of zij veel of weinig partnersteun ervaren; partnersteun verandert niets aan deze samenhang. Deze studie bevestigt het belang van aandacht voor opvoedstress in de interventies voor gedragsproblemen bij kinderen. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op andere vormen van sociale steun, andere leeftijdsgroepen en meer diverse populaties.

Abstract

Behavioural problems in young children, such as defiant, antisocial, or aggressive behavior, can have negative consequences for both the environment and the child's development. Therefore, it is important to conduct research into factors that are associated with behavioural problems in children. The aim of this study is to examine whether there is a relationship between parental stress and behavioural problems in children, in order to answer the research question: *To what extent does partner support play a role in the relationship between parental stress in fathers and mothers and behavioural problems in young children?* To answer this question, a quantitative dataset was used that was collected as part of a 3HOEK study, in which 104 fathers, mothers, and their three-year-old children participated. Regression analysis showed that higher levels of parental stress were associated with more behavioural problems in children. The role of partner support in this relationship was examined using a moderation analysis. No evidence was found for a moderating role of partner support in this relationship. This means that parents who experience more parental stress report more problem behavior in their child, regardless of whether they experience high or low partner support; partner support does not alter this association. This study confirms the importance of addressing parental stress in interventions aimed at reducing behavioural problems in children. Future research could focus on other forms of social support, other age groups, and more diverse populations

Inleiding

Uit onderzoek van het Trimbos Instituut (Boer et al., 2022) blijkt dat 16% van de kinderen aan het eind van de basisschool gedragsproblemen rapporteert. Er wordt gesproken van gedragsproblemen wanneer een kind zich opstandig en dwars gedraagt, gauw geïrriteerd is en driftig wordt, anderen opzettelijk ergert, antisociaal gedrag vertoont (zoals liegen of stelen) of zich agressief gedraagt. Dit gedrag heeft negatieve gevolgen voor het kind, de ouders of de omgeving en duurt minstens enkele maanden (*Definitie Van Gedragsproblemen | Nederlands Jeugdinstituut*, n.d.). Daarom is het belangrijk om onderzoek te doen naar de factoren die samenhangen met gedragsproblemen. Het transactionele model van ontwikkeling (Sameroff, 2009) stelt dat de ontwikkeling voortkomt uit de voortdurende interacties tussen individu en de omgeving. Dit model wordt ook vaak gebruikt om gedragsproblemen van kinderen te begrijpen. Gedragsproblemen bij kinderen worden gerelateerd aan depressieve symptomen van ouders (Gross et al., 2008), de ouder-kind relatie (Zhang et al., 2008), inkomen, opvoedstress en sensitiviteit (Kelly et al. 2024). Onderzoek suggereert dat opvoedstress een significante impact heeft op de ontwikkeling van kinderen (Crnic & Ross, 2017; Ward & Lee, 2020). Sociale steun kan een buffer vormen tegen stress (Cohen & Wills, 1985) vooral binnen het ouderschap (Crnic et al., 1984). Sociale steun kan ontvangen worden van verschillende bronnen waaronder vrienden, familie of een partner (Cooke et al., 1988). Deze studie richt zich op de relatie tussen opvoedstress en gedragsproblemen bij kinderen en de modererende rol van partnersteun onder Nederlandse ouders.

Probleemgedrag

Probleemgedrag bij kinderen wordt vaak ingedeeld in twee categorieën: internaliserend en externaliserend probleemgedrag (Achenbach, 1978–1979). Internaliserend gedrag verwijst naar de problemen die zich binnen het kind afspelen, zoals depressieve gevoelens en sociale terugtrekking, terwijl externaliserend gedrag verwijst naar conflicten met de buitenwereld, zoals agressief en hyperactief gedrag (Achenbach, 1978). De zogenoemde ‘ethnotheorieën’ van ouders, doelen op de impliciete opvattingen van ouders over wat passend gedrag is voor de ontwikkelingsfase van het kind (Harkness et al., 2015). Wat als probleemgedrag wordt gezien kan verschillen per land en cultuur. Zo zijn er culturele verschillen in de opvattingen van ouders over welk gedrag passend is voor de ontwikkelingsleeftijd van kinderen. Deze verschillen kunnen betrekking hebben op vragen zoals wanneer kinderen hun emoties moeten kunnen beheersen en of, en op welk moment,

bepaalde gedragingen (zoals assertiviteit) of emoties (zoals boosheid) geuit mogen worden (Joshi & MacLean, 1997; Olson et. al., 2001; Schulze et. al., 2001).

Opvoedstress en Probleemgedrag

Het Family Stress Model (Conger et al., 2010) stelt dat het ervaren van (economische) stressoren de psychologische stress bij ouders verhoogt, wat hun opvoedingsstijl en de kwaliteit van de ouder-kind relatie kan verstoren. Deze verstoorde relaties kunnen leiden tot slechtere gedragssuitkomsten voor het kind. Dit is in overeenstemming met de bio-ecologische theorie van Bronfenbrenner (1979) die stelt dat een individu wordt beïnvloed door systemen die betrekking hebben op verschillende niveaus variërend van het microsysteem (directe omgeving) tot macrosysteem (samenleving). De ouders van een kind maken onderdeel uit van een microsysteem. Wanneer zij opvoedstress ervaren heeft dit een negatieve invloed op hun opvoedgedrag en de ouder-kind relatie die weer kan leiden tot gedragsproblemen bij het kind.

Opvoedstress omvat de negatieve psychologische en fysieke reacties die optreden wanneer ouders proberen te voldoen aan de eisen die het ouderschap met zich meebrengt (Deater-Deckard, 2004). Ouders die opvoedstress ervaren hebben negatieve opvattingen en verwachtingen van het ouderschap. Dit omvat de praktische druk die voortkomt uit de opvoeding en de subjectieve ervaringen van stress, zoals emotionele pijn en angst (Deater-Deckard, 2004). Opvoedstress is een alomtegenwoordig verschijnsel, maar de factoren die hierop van invloed zijn, variëren afhankelijk van structurele en culturele factoren (Nomaguchi & Milke, 2017), evenals van de context van de gemeenschap en de buurt (Franco et al., 2010). Een aantal risicofactoren geassocieerd met opvoedstress zijn: het hebben van een chronische ziekte, alleenstaand ouderschap, armoede, geboortecomplicaties, huwelijksconflicten, psychopathologie van ouders en gedragsproblemen bij kinderen (Deater-Deckard en Panneton, 2017). Echter, ouderschap is moeilijk en uitdagend los van het bestaan van problemen in het gezinssysteem. Wanneer er wel problemen zijn kan stress zich op verschillende manieren en in verschillende mate uiten (Crnic & Coburn, 2019). Zo wordt opvoedstress in verband gebracht met negatieve uitkomsten voor zowel ouders (zoals minder sensitieve zorg, kindermishandeling, ongunstig opvoedgedrag en slechtere fysieke en mentale gezondheid) als kinderen (zoals minder goed functioneren, probleemgedrag en onveilige hechting) (Crnic & Low, 2002; Deater-Deckard, 2004).

Eerder onderzoek laat een positieve relatie zien tussen opvoedstress bij moeders en internaliserende en externaliserende gedragsproblemen van kinderen (Bayer et al., 2012; Haapsamo et al., 2013; Puff & Renk, 2014; Tharner et al., 2012). Ander onderzoek laat ook

een positieve associatie zien tussen opvoedstress bij zowel vaders als moeders en gedragsproblemen van kinderen (Renk et al. 2006; Anthony et al., 2005). Crnic et al. (2005) vonden dat opvoedstress bij moeders gerelateerd was aan gedragsproblemen van kinderen. Bij vaders werd echter geen significant effect gevonden. Tenslotte blijkt uit onderzoek dat een hogere mate van ervaren stress bij moeders (Kelly et al., 2024) en vaders (Neece et al., 2012) gerelateerd is aan lagere sociale competentie en een hogere mate van gedragsproblemen bij kinderen. Omgekeerd kunnen gedragsproblemen ook opvoedstress verhogen (Deater-Deckard, 2004). Zoals enkele studies suggereren wijst dit erop dat er sprake kan zijn van een bidirectionele relatie (Barroso et al., 2018; Neece et al., 2012; Van Dijk et al., 2022; Woodman et al., 2015). Dit betekent dat gedragsproblemen van kinderen gerelateerd zijn aan verhoogde opvoedstress bij ouders, en andersom dat een hogere mate van opvoedstress bij ouders gerelateerd is aan meer gedragsproblemen van kinderen. In deze studie wordt alleen gekeken naar de rol van opvoedstress op de gedragsproblemen bij kinderen. Hierbij wordt verwacht dat een hogere mate van opvoedstress bij ouders gerelateerd is aan meer gedragsproblemen bij kinderen. Er wordt voor vaders en moeders eenzelfde relatie verwacht.

Partnersteun

Sociale steun omvat de relaties met anderen of middelen die ondersteunen in de omgang met stressvolle of moeilijke situaties (Cohen & Wills, 1985). Sociale steun kan ontvangen worden van verschillende bronnen waaronder vrienden, familie of een partner (Cooke et al., 1988) en kan een buffer vormen tegen opvoedstress (Cohen & Wills, 1985). Partnersteun is een onderdeel van het bredere concept sociale steun en wordt omschreven als de handelingen en gedragingen van partners om elkaar te (onder)steunen (Brassard, 2011). Dit kan zich uiten in verschillende vormen: zoals het tonen van begrip en liefde (emotionele steun), het bieden van praktische hulp (instrumentele steun), het geven van advies of informatie (informationele steun) of het bevestigen dat gevoelens, gedragingen of reacties gerechtvaardigd zijn (validerende steun) (Wills & Shinar, 2000). Voor de meeste ouders is hun partner een primaire bron van steun is bij het omgaan met de dagelijkse uitdagingen en het opvoeden van kinderen (Deater-Deckard, 2004; Fraley & Davis, 1997). Uit onderzoek blijkt dat partnersteun een belangrijke factor is voor het welzijn van ouders, doordat het de ervaren stress verlaagt (Kapsaridi & Charvoz, 2021; River et al., 2019) en het opvoedstress vermindert door de dagelijkse zorgtaken te verlichten (Sampson et al., 2015). Ook uit onderzoek van Muslow et al. (2002) blijkt dat steun van een partner tijdens de vroege jaren van het ouderschap een belangrijke hulpbron is om opvoedstress te verminderen bij moeders.

Moderatie van partnersteun

Vanwege het gebrek aan literatuur over een modererende rol van partnersteun wordt in het vervolg van dit stuk aangesloten bij bredere theorieën en bevindingen over sociale steun. Het ecologische model van Bronfenbrenner (1979) stelt dat een individu wordt beïnvloed door verschillende systemen. Factoren zoals sociaaleconomische status, opvoedstress en gebrek aan sociale steun kunnen cumulatief werken en bijdragen aan probleemgedrag (Vieira et al., 2016). Het gegeven dat het functioneren van ouders beïnvloed kan worden is in overeenstemming met Belsky's procesmodel (1984) die stelt dat verschillende factoren invloed hebben op opvoedgedrag: de persoonskenmerken van de ouder, de kenmerken van het kind, en contextuele factoren zoals sociale steun. Sociale steun is positief gerelateerd aan het functioneren van ouders. Zo zijn ouders beter in staat om met stress om te gaan en vertonen zij positiever opvoedgedrag. Deze positieve interacties dragen bij aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind.

Er is al eerder onderzoek gedaan naar een modererende rol van sociale steun in de relatie tussen opvoedstress en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Zo blijkt uit onderzoek van Ridgeway et al. (2024) dat sociale steun fungeerde als modererende factor. Dit betekent dat sociale steun het negatieve effect van opvoedstress bij vaders en moeders op de sociaal-emotionele ontwikkelingsachterstand van kinderen vermindert. Echter, er is geen consistent bewijs voor een modererende rol van sociale steun. Zo vonden Schellinger et al. (2020) geen bewijs voor de modererende rol van sociale steun op de relatie tussen opvoedstress bij moeders en externaliserend gedrag van het kind. Ondanks inconsistent bewijs voor een modererend verband wordt, op basis van bovengenoemde theorieën, in deze studie verwacht dat er een modererende relatie is van partnersteun op de relatie tussen opvoedstress en gedragsproblemen. Verwacht wordt dat een hogere mate van ervaren partnersteun de relatie tussen opvoedstress van ouders en gedragsproblemen bij kinderen verzwakt. Hierbij wordt eenzelfde effect verwacht voor zowel vaders als moeders. De geraadpleegde literatuur is afkomstig uit een overwegend eurocentrisch of Noord-Amerikaans perspectief. Het is daarom belangrijk te erkennen dat culturele diversiteit in de aangehaalde studies beperkt is, mede door de beschikbare bronnen, en daardoor geen beeld geeft van de relaties tussen opvoedstress, probleemgedrag en partnersteun in een brede culturele context.

Om de invloed van externe factoren te controleren wordt de andere ouder in deze studie meegenomen als controlevariabele. Dit sluit aan bij de Familie Systeemtheorie (Cox & Paley, 1997; Minuchin, 1988) die stelt dat een familie kan worden gezien als een systeem,

bestaande uit subsystemen zoals partners, ouder-kind, broers/zussen. Deze verschillende subsystemen interacteren onderling met elkaar; veranderingen of stress in één subsysteem kunnen doorwerken in de andere systemen en beïnvloeden daarmee de gezinsdynamiek. Door beide ouders mee te nemen in de analyses wordt er rekening gehouden met die interacties.

Huidige studie

Om de vraag te kunnen beantwoorden in hoeverre partnersteun een rol speelt in de relatie tussen opvoedstress bij vaders en moeders en gedragsproblemen van jonge kinderen, zal de analyse uitgevoerd worden in twee stappen. Ten eerste zal de subvraag in hoeverre opvoedstress bij vaders en moeders gerelateerd is aan gedragsproblemen bij jonge kinderen worden getoetst. Hierbij wordt verwacht dat een hogere mate van opvoedstress bij ouders meer gedragsproblemen bij kinderen laat zien. Vervolgens wordt getoetst of partnersteun een modererend effect heeft op deze relatie. Er wordt verwacht dat er een modererende relatie is van partnersteun op de relatie tussen opvoedstress en gedragsproblemen. Dit betekent dat wordt verwacht dat een hoge mate van ervaren partnersteun de relatie tussen opvoedstress van ouders en de gedragsproblemen verzwakt. Hierin wordt voor vaders en moeders hetzelfde modererende effect verwacht.

Wetenschappelijke relevantie

Hoewel er al veel onderzoek is gedaan naar de relatie tussen opvoedstress en gedragsproblemen van kinderen, is de eventuele rol van partnersteun hierin nog onderbelicht. Ondanks dat er geen specifieke literatuur beschikbaar is, zijn er toch aanwijzingen dat partnersteun een rol zou kunnen spelen in de relatie tussen opvoedstress van ouders en gedragsproblemen bij kinderen. Zo zijn er wel onderzoeken gedaan naar een meer overkoepelend concept, namelijk sociale steun, zoals hierboven beschreven. Door een modererende rol van partnersteun te onderzoeken kan deze studie bijdragen aan een beter begrip van de onderliggende mechanismen die de relatie tussen opvoedstress van ouders en probleemgedrag bij jonge kinderen beïnvloeden. Tevens kan deze studie mogelijk een aanvulling bieden op de bestaande theoretische modellen waarin partnersteun niet expliciet wordt genoemd zoals het Family Stress Model (Conger et al., 2010) en de ecologische theorie (Bronfenbrenner, 1979).

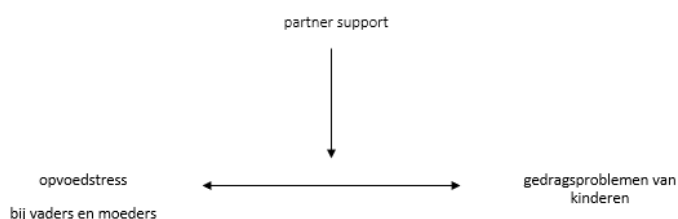
Daarnaast is eerder onderzoek naar opvoedstress en gedragsproblemen voornamelijk in het buitenland uitgevoerd zoals in Amerika (Renk et al. 2006; Anthony et al., 2005; Crnic et al. 2005; Schellinger et al., 2020; Kelly et al., 2024; Neece et al., 2012; Puff & Renk,

2014), Finland (Haapsmo et al., 2013) of Australië (Bayer et al., 2012). Dit maakt het lastig om de resultaten van deze studies te generaliseren naar de Nederlandse context, omdat opvoedstress en wat wordt gezien als probleemgedrag kan verschillen tussen culturen (Joshi & MacLean, 1997; Olson et. al., 2001; Schulze et. al., 2001). Deze studie biedt inzicht in de variabelen opvoedstress van ouders, gedragsproblemen bij kinderen en partnersteun en de relaties hiertussen in Nederland.

Dit onderzoek kan mogelijk een bijdrage bieden aan interventies die zich richten op het verminderen van gedragsproblemen bij jonge kinderen. Door te achterhalen of er een relatie is tussen opvoedstress van ouders en gedragsproblemen bij kinderen en in hoeverre deze relatie wordt gemodereerd door partnersteun, kunnen er mechanismen worden geïdentificeerd die ten grondslag liggen aan een succesvolle interventie. Indien er een positief verband gevonden wordt tussen opvoedstress en gedragsproblemen en deze gemodereerd wordt door partnersteun, zou dit aanwijzing geven dat interventies zich kunnen richten op ouders door het verminderen van opvoedstress en het vergroten van partnersteun. Daarnaast kunnen de resultaten van deze studie stimuleren om de samenhang tussen opvoedstress bij ouders en probleemgedrag van kinderen en de eventuele rol van partnersteun hierin verder te onderzoeken.

Figuur 1:

Conceptueel model

Methode:

Design

Dit onderzoek maakt gebruik van een kwantitatief regressieonderzoek om de relatie te onderzoeken tussen opvoedstress bij ouders en gedragsproblemen van jonge kinderen. Ook

wordt een moderatieonderzoek uitgevoerd om een modererend effect van partnersteun op de relatie tussen opvoedstress bij ouders en gedragsproblemen van jonge kinderen.

Participanten

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden is gebruikgemaakt van een kwantitatieve dataset verzameld in het kader van de 3HOEK studie. Deze studie, uitgevoerd aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, heeft onderzoek gedaan naar de rol van vaders en moeders in de opvoeding van kinderen. Binnen deze studie is onder andere een vragenlijst afgenomen waarvan de data in deze studie gebruikt zal worden. De vragenlijst is afgenomen bij 104 gezinnen wat betekent dat er data is verzameld bij 104 vaders en 104 moeders. De kinderen waren op het moment van afname van de vragenlijst allen drie jaar oud. Gezinnen zijn met behulp van een gemaksteekproef geworven door studentassistenten van de 3HOEK studie op verschillende locaties zoals festivals, zwembaden, bibliotheken en speelplaatsen. De selectiecriteria om aan het onderzoek te kunnen participeren waren: (1) ouders moesten een kind van drie jaar hebben, (2) samen zijn en met elkaar wonen, en (3) een Nederlandse achtergrond hebben. Dat wil zeggen dat zowel de vader als de moeder van de ouders in Nederland geboren moest zijn. Alle participanten waren afkomstig uit Rotterdam of de omliggende regio. Binnen de steekproef werden 53 gezinnen geïdentificeerd als relatief hoogopgeleid, waarbij beide ouders ten minste een hbo-diploma hadden afgerond. Er werden 51 gezinnen geïdentificeerd met een relatief laagopgeleide achtergrond waarbij geen van beide ouders een opleiding hoger dan mbo had afgerond. De gemiddelde leeftijd van de moeders was 34 jaar ($SD = 5,3$), en die van de vaders 37 jaar ($SD = 4,7$). De antwoorden van de participanten zijn anoniem verwerkt in de dataset.

Procedure

De data is verzameld tussen april 2018 en januari 2020 bij de deelnemende gezinnen. Hiervoor hebben twee getrainde observatoren een huisbezoek afgelegd om een vragenlijst af te nemen bij zowel vader als moeder op dezelfde dag. De vragenlijst werd individueel ingevuld op een tablet. De observatoren hielden zich hierbij afzijdig. Ook zijn er bij dit huisbezoek observaties gedaan. Die zijn in deze studie niet gebruikt. Deze studie is in overstemming met de Ethische Commissie van de Faculteit der Sociale Wetenschappen en Sociologie, Erasmus Universiteit Rotterdam. Alle ouders hebben voor deelname aan dit onderzoek geïnformeerde toestemming gegeven voor henzelf en hun kind.

Variabelen en meetinstrumenten

Opvoedstress. Om opvoedstress te meten is de *Parental Stress Scale* (PSS; Berry & Jones, 1995) gebruikt. Dit is een zelfbeoordelingsinstrument met 18 items waarbij ouders reageren op uitspraken over de relatie met hun kind. De respondent kan aangeven in hoeverre ze het eens zijn met een uitspraak met een 5 punt Likertschaal, met een rangorde van 1 = ‘zeer mee eens’ tot 5 = ‘zeer mee oneens’. De PSS omvat zowel de negatieve als de positieve kanten van het ouderschap. Een voorbeeld van een positieve uitspraak is ‘Ik ben blij met mijn rol als ouder’ en een voorbeeld van een negatieve uitspraak is ‘Het gedrag van mijn kind(eren) is vaak gênant of stressvol voor mij’. Om de mate van ervaren opvoedstress te bepalen is de somscore per ouder berekend waarbij alle items bij elkaar op werden geteld. De positieve items werden hierbij omgekeerd gescoord. De score kan variëren van 18 tot 90, een hoge score duidt op een hoge mate van opvoedstress. Uit onderzoek blijkt de PSS een valide en betrouwbaar instrument voor het meten van opvoedstress (Berry & Jones, 1995). De schaal voor opvoedstress had een Cronbachs alpha van .77 bij vaders en .83 bij moeders. Dit duidt respectievelijk op een acceptabele en goede interne consistentie van de items.

Gedragsproblemen. Ouders, zowel vaders als moeders, rapporteerden het gedrag van kinderen met de *Strengths and Difficulties Questionnaire* (SDQ; Van Widenfelt et al., 2003). Hiervoor is de versie voor twee tot vierjarigen gebruikt. De SDQ is een beknopte vragenlijst voor gedragscreening die bestaat uit 25 items waarin naar zowel negatieve als positieve kenmerken van gedrag gevraagd wordt. De vragenlijst is onderverdeeld in vijf subschalen met ieder vijf items: (1) hyperactiviteit/aandachtstekort, (2) emotionele problemen, (3) problemen met leeftijdsgenoten, (4) gedragsproblemen, (5) pro-sociaal gedrag. Omdat deze studie zich focust op gedragsproblemen wordt sub-schaal vijf niet meegenomen in de analyse. De ouders werd gevraagd om hun antwoord te baseren op de afgelopen zes maanden en kunnen de items beantwoorden met een 3-punts Likertschaal met een range van 0 = ‘niet waar’ en 2 = ‘zeker waar’. Een voorbeeld van een item is ‘heeft vaak driftbuien of woede-uitbarstingen’. Om de mate waarin kinderen gedragsproblemen laten zien te bepalen is de somscore per kind berekend. De score kan variëren van 0 tot 40 waarin een hoge score duidt op meer gedragsproblemen. Goodman (2001) vond in een steekproef van Britse kinderen een goede interne en test-hertestbetrouwbaarheid van de SDQ. Ook was de overeenstemming tussen beoordelaars hoog. Meer specifiek blijkt uit onderzoek van Maurice-Stam et al. (2018) dat de SDQ een betrouwbare indicatie geeft van het psychosociale functioneren van jonge kinderen. De schaal voor gedragsproblemen had een Cronbach’s alpha van .70 bij vaders en .71 bij moeders, wat wijst op een acceptabele interne consistentie van de items.

Partner support. Om te meten of respondenten steun ontvangen van hun partner is er gevraagd naar in hoeverre de respondent steun ontvangt in de volgende situaties: (1) beslissingen rondom werk/studie, (2) wanneer er zorgen of gezondheidsproblemen zijn, (3) vrije tijd en sociale contacten, (4) praktische dingen die u moet doen, (5) persoonlijke zaken waar u mee zit. Deze vragen zijn afkomstig uit een vragenlijst van NKPS (Pearl et al., 2005). Om de mate van steun te beoordelen werd gebruikgemaakt van een 4-punts Likertschaal met een range van 1 = ‘geen steun van mijn partner’ tot 4 = ‘zeer veel steun van mijn partner’. De score kan variëren van 5 tot 20 waarbij een hoge score duidt op een hoge mate van ervaren steun. De schaal voor partnersteun had een Cronbach’s alpha van .81 bij vaders en .83 bij moeders, wat wijst op een goede samenhang tussen de items.

Analyseplan

Om de data te analyseren is gebruikgemaakt van SPSS. De beschrijvende statistiek is weergegeven in Tabel 1. Voorafgaand aan de regressieanalyses zijn de volgende preliminaire analyses gedaan. Allereerst is de data gecontroleerd voor missende waarden door analyse van de frequentietabel. Daarna is onderzocht of de missing waarden willekeurig zijn of dat er sprake is van een patroon. Uit de Little MCAR-test is gebleken dat de missende data niet significant afwijkt van een willekeurig patroon $\chi^{190} = 196.4, p = .359$. Dit suggereert dat de missende waarden willekeurig zijn. Er is gekozen om de missende waarden te imputeren middels expectation maximization. De normaliteit van de data is getoetst met de Shapiro-Wilk-toets. Hieruit is gebleken dat de data waarschijnlijk niet normaal verdeeld is ($p > .05$) en is er gekozen voor een square root transformatie voor de scores op de variabelen partnersteun, gedragsproblemen en opvoedstress van moeders. In de histogrammen, weergegeven in Bijlage 1, is te zien dat de variabele opvoedstress en probleemgedrag bij kinderen rechtsscheef verdeeld is en de variabele partnersteun linksscheef. De score opvoedstress bij vaders is niet getransformeerd omdat deze variabele normaal verdeeld was. Om te controleren op uitbijters is er per variabele een boxplot gemaakt, weergegeven in Bijlage 2 en is de z-score berekend. De z-scores overschrijden niet de kritieke waarde van 3.29 en -3.29 wat er op duidt dat er geen uitbijters zijn (Tabachnick & Fidell 2014). Ook is er geen sprake van multivariate uitbijters, de maximale waarde van Mahalanobis distance overschrijdt niet de kritieke waarde van 13.82 (Tabachnick & Fidell 2014). Om te kijken of er sprake is van een lineair verband zijn er spreidingsdiagrammen gemaakt, weergegeven in Bijlage 3. Hierin is te zien dat de punten een stijgende lijn vormen en er dus sprake is van een lineair verband. Daarnaast is voor homoscedasticiteit gecontroleerd door residuplot te maken, weergegeven in Bijlage 4. In de residuplot is zichtbaar dat er een willekeurige spreiding van de punten is rond

de nul-lijn en deze assumptie niet wordt geschonden. Tenslotte is er gecontroleerd op multicollineariteit door de Variance Inflation Factor (VIF) score te berekenen waaruit blijkt dat deze assumptie niet is geschonden ($VIF < 10$).

De volgende analyses zullen uitgevoerd worden om de vraagstelling te kunnen beantwoorden, te beginnen met een regressieanalyse om het verband tussen de onafhankelijke variabele, opvoedstress, en de afhankelijke variabele, gedragsproblemen, te toetsen. Dit verband wordt getoetst bij vaders, waar er gecontroleerd wordt op opvoedstress van moeders en bij moeders, waar er gecontroleerd wordt op opvoedstress van vaders. Daarna zal een moderatieanalyse uitgevoerd worden om te bepalen of er sprake is van een modererende rol van partnersteun op het verband tussen opvoedstress en gedragsproblemen. Hiervoor wordt gebruikgemaakt van de PROCESS macro van Hayes (2022), model 1. Ook deze analyse wordt uitgevoerd bij zowel vaders als moeders. Hierbij wordt bij vaders gecontroleerd op opvoedstress van moeders en bij moeders wordt er gecontroleerd op opvoedstress van vaders. Er wordt voor de analyses een significantieniveau van $p = .05$ gehanteerd. Indien er sprake is van een significante moderatie zal deze gevisualiseerd worden in een interactieplot.

Resultaten

In Tabel 1 wordt de beschrijvende statistiek weergegeven van de variabelen; opvoedstress, gedragsproblemen en partnersteun. Gemiddeld scoorden vaders 34.84 ($SD = 7.25$) op de onafhankelijke variabele voedstress en moeders 36.39 ($SD = 7.64$). Dit verschil is statistisch niet significant $t(103) = -1.90, p = .06$. Op de afhankelijke variabele, gedragsproblemen bij kinderen, werd gemiddeld een score van 9.04 ($SD = 4.47$) gerapporteerd bij vaders en 8.86 ($SD = 4.45$) bij moeders. Dit verschil is statistisch niet significant $t(103) = 0.35, p = .70$. Gemiddeld scoorden vaders 17.07 ($SD = 2.50$) op de modererende variabele partnersteun en moeders 17.35 ($SD = 2.43$). Dit verschil is niet statistisch significant $t(103) = -0.85, p = .40$. Concluderend zijn er geen significante verschillen gevonden in de scores op de variabelen opvoedstress, gedragsproblemen en partnersteun. Dit suggereert dat de scores van vaders en moeders op de variabelen vergelijkbaar zijn.

Tabel 1

Beschrijvende statistiek

Variabele	Gemiddelde (M)	Standaard Deviatie (SD)	Minimum	Maximum
Opvoedstress vader	34.84	7.25	19	50
Opvoedstress moeder	36.38	7.64	21	63
Partnersteun vader	17.07	2.50	9	20
Partnersteun moeder	17.35	2.43	11	20
Gedragsproblemen V	9.04	4.47	1	23
Gedragsproblemen M	8.86	4.45	1	21

Noot. V = vader; M = moeder

In Tabel 2 worden de correlaties tussen de variabelen opvoedstress, gedragsproblemen en partnersteun weergegeven. De significante correlaties worden in deze alinea beschreven, te beginnen met opvoedstress bij vaders. Opvoedstress bij vaders is positief gecorreleerd met de gedragsproblemen gerapporteerd door vaders ($r = .38$). Dit betekent dat hoe meer opvoedstress vaders ervaren, hoe meer gedragsproblemen zij rapporteren bij hun kinderen. Ook is er een positieve correlatie tussen opvoedstress bij vaders en opvoedstress bij moeders ($r = .38$); hoe meer opvoedstress vaders ervaren, hoe meer opvoedstress moeders ook ervaren. Omgekeerd is dit positieve verband bij moeders ook gevonden. Opvoedstress bij vaders is negatief gecorreleerd met partnersteun van vaders ($r = -.26$). Dit betekent dat hoe meer steun vaders van hun partner ervaren, hoe minder opvoedstress zij rapporteren.

Tabel 2

Correlatiematrix van de onderzochte variabelen

	1	2	3	4	5
1. Opvoedstress V	-				
2. Opvoedstress M	.38**	-			
3. Gedragsproblemen V	.38**	.27*	-		
4. Gedragsproblemen M	-.02	.27**	.43**	-	
5. Partnersteun V	-.26**	-.18	-.23*	.09	-
6. Partnersteun M	-.11	-.39**	.02	.11	.08

Noot. V = vaders; M = moeders

* $p < .05$ (2-tailed) ** $p < .01$ (2-tailed)

Tot slot zijn gedragsproblemen gerapporteerd door vaders negatief gecorreleerd met partnersteun van vaders ($r = -.23$). Hoe meer gedragsproblemen vaders rapporteren bij hun

kind, hoe minder steun zij van hun partner ervaren. Opvoedstress bij moeders is positief gecorreleerd met gedragsproblemen gerapporteerd door zowel moeders ($r = .27$) als vaders ($r = .27$). Hoe meer opvoedstress moeders ervaren, hoe meer gedragsproblemen moeders én vaders bij hun kind rapporteren. Daarnaast is opvoedstress bij moeders negatief gecorreleerd met partnersteun van moeders ($r = -.39$). Dit betekent dat hoe meer opvoedstress moeders ervaren, hoe minder steun zij van hun partner ervaren. Tot slot zijn gedragsproblemen gerapporteerd door vaders positief gecorreleerd met gedragsproblemen gerapporteerd door moeders ($r = .43$). Hoe meer gedragsproblemen vaders rapporteren bij hun kind, hoe meer moeders dat ook doen en andersom.

Opvoedstress van ouders en gedragsproblemen bij kinderen

Ten eerste is de vraag in hoeverre opvoedstress bij vaders en moeders gerelateerd is aan gedragsproblemen van jonge kinderen getoetst. De regressieanalyse in Tabel 3 toont aan dat het model 1 significant is voor vaders $F(1,102) = 18.96, p < .001$. Opvoedstress bij vaders is significant positief gerelateerd aan de door vaders gerapporteerde gedragsproblemen bij kinderen ($\beta = 0.35, t(103) = 3.85, p < .001, 95\% \text{ CI } [0.017, 0.058]$). Dit is in overeenstemming met de hypothese dat een hogere mate van opvoedstress bij ouders gerelateerd is aan meer gedragsproblemen bij kinderen. Bij vaders verklaart opvoedstress 16,9% van de variantie ($R^2 = .169$) in de door vaders gerapporteerde gedragsproblemen bij kinderen. Wanneer de controlevariabele, opvoedstress bij moeders, in dit model wordt meegenomen is heeft dit geen significant effect op de door vaders gerapporteerde gedragsproblemen bij kinderen ($\beta = 0.12, t(103) = 1.20, p = .23, 95\% \text{ CI } [-0.093, 0.381]$). Deze bevinding suggereert dat de mate van opvoedstress die moeders ervaren geen invloed heeft op de rapportage van het probleemgedrag bij kinderen door vaders.

De regressieanalyse in Tabel 3 toont aan dat model 2 significant is voor moeders $F(1,102) = 8.09, p = .005$. Opvoedstress bij moeders is significant positief gerelateerd aan de door moeders gerapporteerde gedragsproblemen bij kinderen ($\beta = 0.32, t(103) = 3.15, p = .002, 95\% \text{ CI } [0.143 - 0.629]$). Dit is in overeenstemming met de hypothese dat een hogere mate van opvoedstress bij ouders gerelateerd is aan meer gedragsproblemen bij kinderen. Bij moeders verklaart opvoedstress 8,9% van de variantie ($R^2 = .089$) in de door moeders gerapporteerde gedragsproblemen bij kinderen. Wanneer de controlevariabele, opvoedstress bij vaders, in dit model wordt meegenomen heeft dit geen significant verband met de door moeders gerapporteerde gedragsproblemen bij kinderen ($\beta = -0.14, t(103) = -1.33, p = .19, 95\% \text{ CI } [-0.035, 0.007]$). Deze bevinding suggereert dat de mate van opvoedstress die vaders

ervaren geen invloed heeft op de rapportage van het probleemgedrag bij kinderen door moeders.

Tabel 3:

Regressieanalyse opvoedstress van ouder en gedragsproblemen kind

		Unstandardized		Standardized		95% CI	
		coefficients		coefficients			
		B	SE	β	t	LB	UB
<i>Model 1: Probleemgedrag vader</i>							
	Constant	0.74	0.67		1.10	-0.59	0.21
	Opvoedstress	0.04	0.01	0.35*	3.58	0.02	0.06
Controle	Opvoedstress M	0.14	0.12	0.12	0.12	-0.09	0.38
	R ²	.17*					
	F	10.25					
<i>Model 2: Probleemgedrag moeder</i>							
	Constant	1.06	0.69		1.54	-0.31	2.43
	Opvoedstress	0.39	0.12	0.32*	3.15	0.14	0.63
Controle	Opvoedstress V	-0.01	0.01	-0.14	-1.33	-0.04	0.01
	R ²	.09*					
	F	4.96					

Noot. CI = betrouwbaarheidsinterval; LB = lower bound; UB = upper bound; V = vaders; M = moeders;

*significant bij $p < .05$

Moderatie van partnersteun

Daarna is de vraag in hoeverre partnersteun een rol speelt in de relatie tussen opvoedstress bij vaders en moeders en gedragsproblemen van jonge kinderen getoetst. Het effect van partnersteun is getoetst met een moderatie analyse door middel van de PROCESS SPSS macro (Hayes, 2022). Er werd geen significant interactie-effect (opvoedstress x partnersteun) gevonden voor zowel moeders ($p = .39$) als vaders ($p = .80$) wat betekent dat partnersteun de relatie tussen opvoedstress van ouders en gedragsproblemen bij kinderen niet versterkt of verzwakt. Dit is in tegenstelling met de hypothese waarin werd verwacht dat partnersteun een modererende relatie zou hebben op de relatie tussen opvoedstress en gedragsproblemen.

Tabel 4:

Moderatieanalyse partnersteun

		Unstandardized		Standardized		95 CI	
		coefficients		coefficients			
		B	SE	<i>t</i>	<i>p</i>	LB	UB
Model 1: gedragsproblemen vader							
	Constant	.42	1.18	.35	.72	-1.91	2.75
	Opvoedstress V	.04	.03	1.39	.17	-.02	.10
	Partnersteun	.28	.53	.51	.61	-.78	1.33
	Interactieterm	-.00	.01	-.25	.80	-.03	.02
Controle	Opvoedstress M	.13	.12	1.06	.29	-.11	.36
R ²	.43						
F	5.54						
Model 2: gedragsproblemen moeder							
	Constant	2.52	1.87	1.35	.18	-1.19	6.24
	Opvoedstress M	.15	.39	.48	.64	-.48	.78
	Partnersteun	-.84	.97	-.87	.39	-2.76	1.07
	Interactieterm	.13	.16	.85	.39	-.18	.45
Controle	Opvoedstress V	-.02	.01	-.14	.18	-.04	.01
R ²	.97						
F	2.65						

Noot. CI = betrouwbaarheidsinterval; LB = lower bound; UB = upper bound; V = vaders; M = moeders

Discussie

De onderzoeksvraag die centraal stond in deze studie is: *in hoeverre speelt partnersteun een rol in de relatie tussen opvoedstress bij vaders en moeders en gedragsproblemen van jonge kinderen?* Om dit te kunnen onderzoeken is eerst de subvraag *in hoeverre opvoedstress bij vaders en moeders gerelateerd is aan gedragsproblemen van jonge kinderen* getoetst. Uit de resultaten van de regressieanalyse blijkt dat er een positieve relatie is tussen opvoedstress van ouders en gedragsproblemen bij kinderen. Dit betekent dat een hogere mate van opvoedstress gerelateerd is aan meer gedragsproblemen bij kinderen. Deze relatie is voor zowel vaders als moeders positief. Dit is in overeenstemming met de hypothese dat een hogere mate van opvoedstress bij ouders gerelateerd is aan meer gedragsproblemen bij kinderen. Dit verband

komt ook overeen met eerder onderzoek van Renk et al. (2006) en Anthony et al. (2005) die ook een positieve associatie tussen opvoedstress van zowel vaders als moeders en gedragsproblemen bij kinderen vonden. Vervolgens is de modererende rol van partnersteun op de relatie tussen opvoedstress en gedragsproblemen getoetst. Hierbij werd voor zowel vaders als moeders geen significant modererende rol voor partnersteun gevonden. Dit is in tegenstelling tot de hypothese waarin werd verwacht dat partnersteun een modererende rol zou hebben op de relatie tussen opvoedstress en gedragsproblemen.

Mogelijk is er in deze studie geen modererende rol gevonden van partnersteun omdat sociale steun een breder begrip is dan partnersteun. Sociale steun omvat de relaties met anderen of middelen die ondersteunen in de omgang met stressvolle of moeilijke situaties (Cohen & Wills, 1985). Partnersteun is een specifieke vorm van sociale steun, namelijk de steun ontvangen door een romantische partner. Sociale steun kan ontvangen worden van verschillende bronnen en partnersteun slechts door één specifieke bron. Met andere woorden, het zou mogelijk niet uitmaken van wie de steun wordt ontvangen, zolang er maar genoeg steun wordt ervaren. Partnersteun alleen, zonder alle andere vormen van sociale steun mee te nemen, kan een te specifiek concept zijn om een modererende rol te spelen in deze context.

Ten tweede kan de leeftijd waarop het probleemgedrag is gemeten een rol spelen in het niet vinden van een modererende rol van partnersteun. In dit onderzoek werd probleemgedrag gemeten bij driejarige kinderen, bij wie er relatief laag gescoord werd op deze variabele. Op jonge leeftijd kan het beoordelen van probleemgedrag namelijk bemoeilijkt worden door de snelle ontwikkelingsveranderingen die op jonge leeftijd plaatsvinden (Del Carmen-Wiggins & Carter, 2001). Zo kan gedrag op één moment als problematisch worden gezien, maar op een later moment blijkt het te passen binnen een normale ontwikkelingsfase. Daarnaast zijn jonge kinderen nog sterk afhankelijk van extern regulerende ondersteuning en worden zij in hoge mate beïnvloed door de context van de verzorging, waardoor probleemgedrag specifiek kan zijn voor een bepaalde context en/of verzorger (Sameroff & Emde, 1989). Door deze snelle ontwikkelingsveranderingen en contextafhankelijkheid is het mogelijk dat probleemgedrag op jonge leeftijd minder stabiel en moeilijker eenduidig te interpreteren is, wat gevolgen kan hebben voor de uitkomsten van onderzoek waarin dit gedrag als variabele wordt meegenomen. Doordat er relatief laag gescoord is op de variabele probleemgedrag bij kinderen is er mogelijk onvoldoende variatie en of ernst om de beschermende werking van partnersteun zichtbaar te maken op het verband tussen opvoedstress en probleemgedrag.

Een derde mogelijke verklaring voor het uitblijven van een modererende rol van partnersteun is dat in de steekproef gemiddeld hoog is gescoord op partnersteun en laag op opvoedstress en probleemgedrag. Mogelijk is er te weinig variantie in de scores om een modererende rol aan te kunnen tonen. Een moderatieanalyse onderzoekt of het verband tussen twee variabelen wordt versterkt of verzwakt door een derde variabele. Doordat de meeste participanten een hoge mate van partnersteun ervaren, kan er onvoldoende contrast zijn om te onderzoeken of verschillen in partnersteun invloed hebben op het verband tussen opvoedstress en probleemgedrag.

Beperkingen en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Voor dit onderzoek is er gebruikgemaakt van een gemaksteekproef en is er geselecteerd op ouders met een Nederlandse achtergrond. Hierdoor is de steekproef mogelijk niet representatief voor de gehele populatie wat de externe validiteit van het onderzoek kan beperken. Het is niet duidelijk of de gevonden verbanden ook gelden voor gezinnen met een migratieachtergrond of meer cultureel diverse populaties. In andere etnische of culturele groepen kunnen bijvoorbeeld andere opvattingen bestaan over wat als probleemgedrag wordt gezien. Vervolgonderzoek zou zich daarom kunnen richten op populaties met een meer etnisch en cultureel diverse achtergrond. Daarnaast zijn gedragsproblemen gemeten door middel van het invullen van de rapportagelijst, enkel door ouders. Deze meting geeft geen informatie over het gedrag in andere contexten, zoals een kinderopvang, en resultaten kunnen vertekend zijn door subjectieve ervaringen of sociale wenselijkheid. Toekomstig onderzoek zou gebruik kunnen maken van aanvullende informanten, zoals een pedagogisch medewerker of observaties, waardoor betrouwbaarheid en validiteit versterkt zouden kunnen worden. Tenslotte, hoewel de SDQ een gevalideerd en betrouwbaar instrument is, zegt het niks over de context waarin probleemgedrag ontstaat. De vragenlijst richt zich op gedragskenmerken maar neemt daarin factoren in de omgeving niet mee, terwijl het gedrag van kinderen op jonge leeftijd daar sterk van afhankelijk is (Sameroff & Emde, 1989).

Naast de methodologische beperkingen is het belangrijk om stil te staan bij mijn eigen positionaliteit als onderzoeker bij het uitvoeren en interpreteren van dit onderzoek. Mijn academische achtergrond in de orthopedagogiek en (onbewuste) opvattingen zouden mogelijk de literatuurselectie en interpretatie van de resultaten beïnvloed kunnen hebben. Zo is bij het zoeken naar literatuur geselecteerd op Engels- of Nederlandstalige artikelen waardoor mogelijk artikelen uit andere taalgebieden ondervertegenwoordigd kunnen zijn. Daarnaast zou mijn systeemdenken en overtuiging dat sociale steun, specifiek partnersteun, een belangrijke

rol kan spelen bij opvoedstress mee kunnen spelen in de formulering van de onderzoeksvraag en hypothesen. Deze veronderstelling weerspiegelt niet alleen mijn theoretische achtergrond, maar ook mijn bredere visie dat interpersoonlijke relaties een bepalende invloed kunnen hebben op het welzijn en gedrag van mensen. Er is gestreefd naar objectiviteit en transparantie binnen dit onderzoek; echter, volledige neutraliteit is niet haalbaar. Door bewust te reflecteren op mijn positie, draagt dit bij aan een kritisch-wetenschappelijke houding ten opzichte van het onderzoeksproces. Naast beperkingen zijn er ook een aantal positieve punten te benoemen. Zo is er in deze studie gebruikgemaakt van gevalideerde en betrouwbare meetinstrumenten voor het meten van opvoedstress, partnersteun en gedragsproblemen wat de betrouwbaarheid van de bevindingen vergroot. Daarnaast was er weinig sprake van missende data waardoor de data van goede kwaliteit is en wat de betrouwbaarheid van de resultaten vergroot.

Implicaties voor wetenschap en praktijk

De bevindingen van dit onderzoek kunnen relevant zijn voor interventies en de orthopedagogische praktijk. Het positieve verband tussen opvoedstress en gedragsproblemen suggereert dat opvoedstress van ouders ook een factor is om mee te nemen in interventies voor gedragsproblemen. Voor orthopedagogen betekent dit dat het bij signalering of behandeling van gedragsproblemen bij kinderen belangrijk is om aandacht te hebben voor de mate van stress bij ouders. Preventieve ondersteuning gericht op het verminderen van stress bij ouders kan mogelijk bijdragen aan het voorkomen of verminderen van gedragsproblemen bij jonge kinderen.

Dit onderzoek roept ook nieuwe vragen op die nader onderzocht kunnen worden. Zo is het nog onduidelijk of andere vormen van sociale steun, zoals steun van bijvoorbeeld vrienden of familie, mogelijk wél een modererende rol spelen in de relatie tussen opvoedstress en probleemgedrag. Ook weten we op basis van huidig onderzoek niet of de relatie tussen opvoedstress en gedragsproblemen gelijk blijft naarmate kinderen ouder worden, of juist verandert met de leeftijd. Voor vervolgonderzoek zou een longitudinaal design zich kunnen lenen om zowel partnersteun als andere vormen van sociale steun (bijv. familie, vrienden of hulpverlening) te meten bij ouders van kinderen tussen de drie en zes jaar oud. Hiermee kan niet alleen eventuele ontwikkeling in gedragsproblemen beter worden beoordeeld, maar kan ook onderzocht worden of bepaalde vormen van steun (op verschillende leeftijden) een verschillend effect hebben. Daarnaast zouden meer kwalitatieve vormen van onderzoek, zoals interviews met ouders over de ervaren steun, een toevoeging kunnen zijn aan

een rijker begrip van de verschillende bronnen van sociale steun. Op die manier kan worden onderzocht waarom partnersteun in sommige contexten wel, en in andere geen, beschermende invloed heeft.

De bevindingen van dit onderzoek geven inzicht in de relatie tussen opvoedstress en gedragsproblemen en in hoeverre partnersteun hier een modererende rol in heeft. Er is een positief verband gevonden tussen opvoedstress van ouders en gedragsproblemen bij kinderen. Ouders die meer opvoedstress ervaren, rapporteren meer probleemgedrag bij hun kind. Het maakt daarbij niet uit of zij veel of weinig partnersteun ervaren; partnersteun verandert niets aan deze samenhang.

Literatuurlijst:

- Achenbach, T. M. (1978). The Child Behavior Profile: An Empirically Based System for Assessing Children's Behavioral Problems and Competencies. *International Journal of Mental Health*, 7(3–4), 24–42. <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1080/00207411.1978.11448806>
- Anthony, L. G., Anthony, B. J., Glanville, D. N., Naiman, D. Q., Waanders, C., & Shaffer, S. (2005). The relationships between parenting stress, parenting behaviour and preschoolers' social competence and behaviour problems in the classroom. *Infant And Child Development*, 14(2), 133–154. <https://doi.org/10.1002/icd.385>
- Barroso, N. E., Mendez, L., Graziano, P. A., & Bagner, D. M. (2018). Parenting stress through the lens of different clinical groups: a systematic review & meta-analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 46(3), 449–461. <https://doi.org/10.1007/s10802-017-0313-6>
- Bayer, J. K., Ukoumunne, O. C., Mathers, M., Wake, M., Abdi, N., & Hiscock, H. (2012). Development of children's internalising and externalising problems from infancy to five years of age. *Australian & New Zealand Journal Of Psychiatry*, 46(7), 659–668. <https://doi.org/10.1177/0004867412450076>
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55(1), 83–96. <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.2307/1129836>
- Berry, J. O., & Jones, W. H. (1995). The Parental Stress Scale: Initial Psychometric Evidence. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12(3), 463–472. <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1177/0265407595123009>
- Boer, M., van Dorsselaer, S., de Looze, M., de Roos, S., Brons, H., van den Eijnden, R., Monshouwer, K., Huijnk, W., ter Bogt, T., Vollebergh, W., & Stevens, G. (2022). *HBSC 2021: Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland* (AF2022). Universiteit Utrecht; Trimbos-instituut; Sociaal en Cultureel Planbureau. <https://www.trimbos.nl/wpcontent/uploads/2022/09/AF2022-HBSC-2021-Gezondheid-en-welzijn-van-jongeren-in-Nederland.pdf>
- Bornstein, M. H. (2019). Handbook of Parenting. In *Routledge eBooks*. <https://doi.org/10.4324/9780429398995>
- Bronfenbrenner, U. (1979). Contexts of child rearing: Problems and prospects. *American Psychologist*, 34(10), 844–850. <https://doi.org/10.1037/0003-066x.34.10.844>
- Cohen, S. & Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98, 310–357.

- Conger, R. D., Conger, K. J., & Martin, M. J. (2010). Socioeconomic status, family processes, and individual development. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 685–704.
<https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00725.x>
- Cooke, B. D., Rossmann, M. M., McCubbin, H. I., & Patterson, J. M. (1988). Examining the definition and assessment of social support: a resource for individuals and families. *Family Relations*, 37(2), 211. <https://doi.org/10.2307/584322>
- Cox, M. J., & Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology*, 48, 243–267.
<https://doi.org/10.1146/annurev.psych.48.1.243>
- Crnic, K. A., Greenberg, M. T., Robinson, N. M., & Ragozin, A. S. (1984). Maternal stress and social support: Effects on the mother-infant relationship from birth to eighteen months. *American Journal Of Orthopsychiatry*, 54(2), 224–235. <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1984.tb01490.x>
- Crnic, K. A., and Low, C. (2002). Everyday stresses and parenting. In M. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting* (Vol. 4, 2nd ed., pp. 243–268). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Crnic, K. A., Gaze, C., & Hoffman, C. (2005). Cumulative parenting stress across the preschool period: relations to maternal parenting and child behaviour at age 5. *Infant And Child Development*, 14(2), 117–132. <https://doi.org/10.1002/icd.384>
- Crnic, K. A., and Ross, E. (2017). Parenting stress and parental self-efficacy. In K. Deater-Deckard and R. Panneton (Eds.), *Parental stress and early child development: Adaptive and maladaptive outcomes* (pp. 263–284). Springer.
- Crnic, K. A., & Coburn, S. S. (2019). Stress and Parenting. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting* (pp. 422). Routledge.
- Dodge, K. A., Pettit, G. S., & Bates, J. E. (1994). Socialization mediators of the relation between socioeconomic status and child conduct problems. *Child Development*, 65, 649–665.
<http://dx.doi.org/10.2307/1131407>
- Deater-Deckard, K. (2004). *Parenting stress*. New Haven, CT: Yale University Press.
<https://doi.org/10.12987/yale/9780300103939.001.000>
- Delcarmen-Wiggins, R., & Carter, A. S. (2001). Introduction. *Journal Of The American Academy Of Child & Adolescent Psychiatry*, 40(1), 8–10. <https://doi.org/10.1097/00004583-200101000-00010>
- Fraley, R. C., & Davis, K. E. (1997). Attachment formation and transfer in young adults' close friendships and romantic relationships. *Personal Relationships*, 4(2), 131–144.
<https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.1997.tb00135.x>
- Franco, L. M., Pottick, K. J., & Huang, C. (2010). Early parenthood in a community context: neighborhood conditions, race–ethnicity, and parenting stress. *Journal Of Community Psychology*, 38(5), 574–590. <https://doi.org/10.1002/jcop.20382>

Definitie van gedragsproblemen | Nederlands Jeugdinstituut. (n.d.-b).

<https://www.nji.nl/gedragsproblemen/definitie#gedragsproblemen>

Goodman, R. (2001). Psychometric Properties of the Strengths and Difficulties Questionnaire. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 40(11), 1337–1345.

<https://doi.org/10.1097/00004583-200111000-00015>

Gross, H. E., Shaw, D. S., & Moilanen, K. L. (2008). Reciprocal associations between boys' externalizing problems and mothers' depressive symptoms. *Journal of abnormal child psychology*, 36(5), 693–709. <https://doi.org/10.1007/s10802-008-9224-x>

Haapsamo, H., Pollock-Wurman, R. A., Kuusikko-Gauffin, S., Ebeling, H., Larinen, K., Soini, H., & Moilanen, I. (2013). Maternal stress and young children's behavioural development: a prospective pilot study from 8 to 36 months in a Finnish sample. *Early Child Development And Care*, 183(12), 1841–1852. <https://doi.org/10.1080/03004430.2012.756874>

Harkness, S., Mavridis, C. J., Liu, J. J., & Super, C. M. (2015). Parental ethnotheories and the development of family relationships in early and middle childhood. In L. A. Jensen (Ed.), *The Oxford handbook of human development and culture: An interdisciplinary perspective*. (pp. 271–291). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199948550.013.17>

Hayes, A. F. (2022). Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression-Based Approach (Vol. 3). The Guilford Press.

Joshi, M. S., & Maclean, M. (1997). Maternal Expectations of Child Development in India, Japan, and England. *Journal Of Cross-Cultural Psychology*, 28(2), 219–234.

<https://doi.org/10.1177/0022022197282005>

Kapsaridi, A., & Charvoz, L. (2021). Men's stress expression and perception of partner's support within the romantic relationships: A systematic review. *Psychology Of Men & Masculinity*, 22(2), 375–390. <https://doi.org/10.1037/men0000276>

Kelly, C. L., Slicker, G., & Hustedt, J. T. (2024). Family experiences, parenting behaviors, and infants' and toddlers' Social-Emotional skills. *Early Childhood Education Journal*, 52(3), 603–615. <https://doi.org/10.1007/s10643-022-01425-z>

Maurice-Stam, H., Haverman, L., Splinter, A., Van Oers, H. A., Schepers, S. A., & Grootenhuis, M. A. (2018). Dutch norms for the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) – parent form for children aged 2–18 years. *Health and Quality of Life Outcomes*, 16(1). <https://doi.org/10.1186/s12955-018-0948-1>

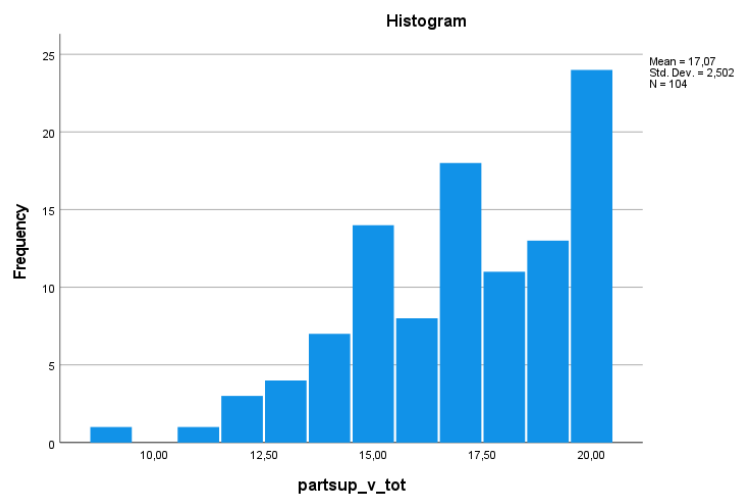
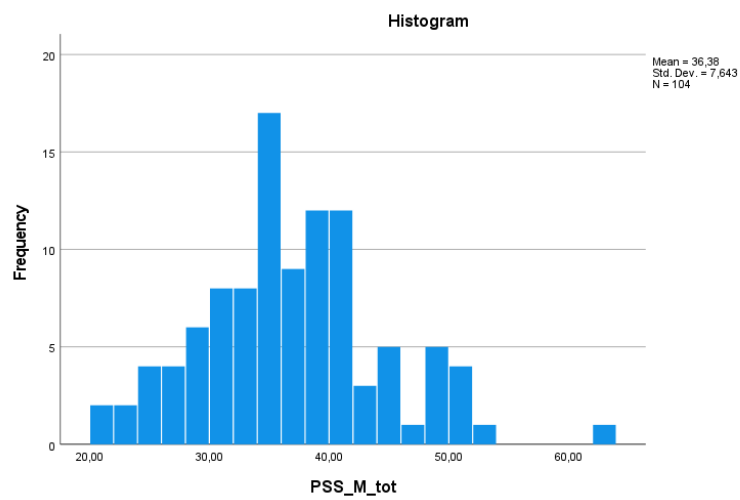
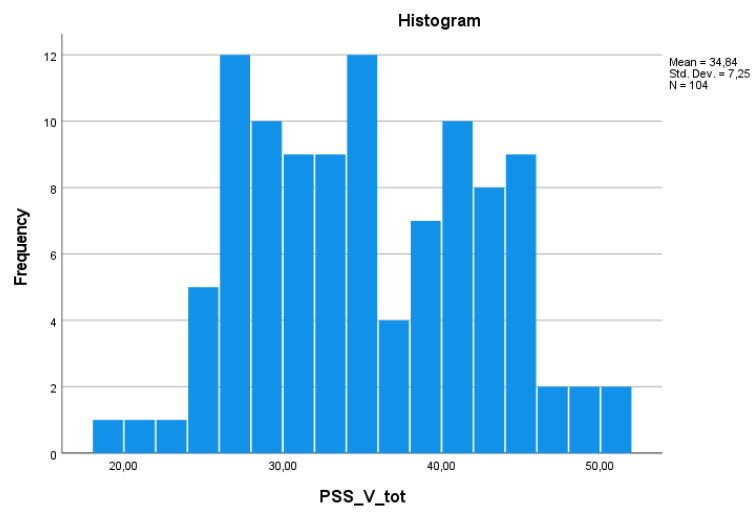
Metwally, A. M., Din, E. M. S. E., Shehata, M. A., Shaalan, A., Etreby, L. a. E., Kandeel, W. A., Shaaban, S. Y., & Rabah, T. M. (2016). Early Life Predictors of Socio-Emotional Development in a sample of Egyptian infants. *PLoS ONE*, 11(7), e0158086. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0158086>

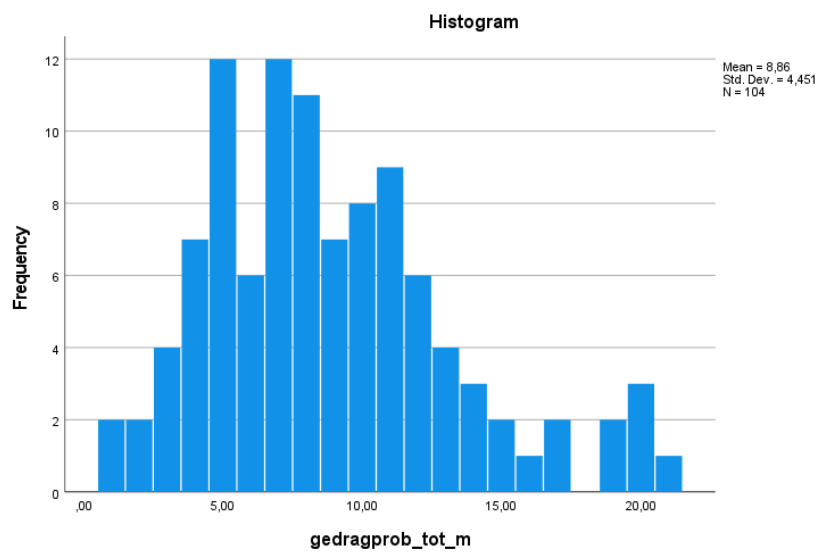
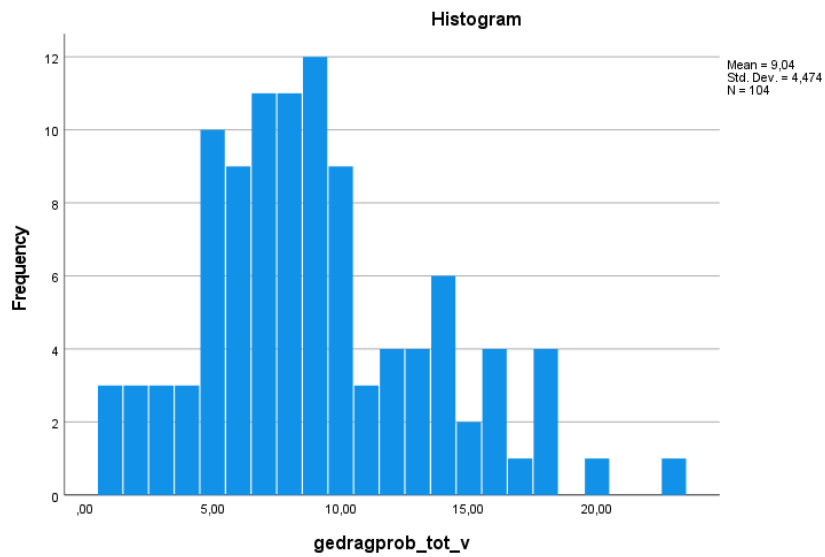
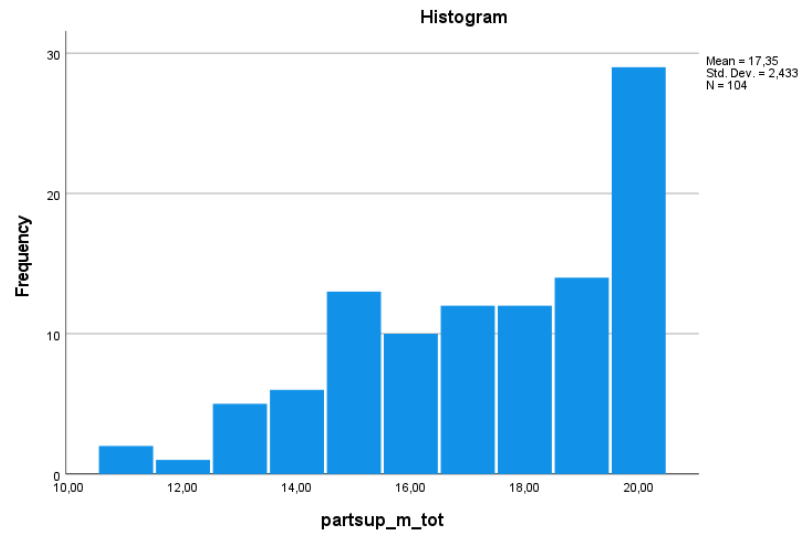
- Minuchin, P. (1988). Relationships within the family: A systems perspective on development. In R. A. Hinde & J. Stevenson-Hinde (Eds.), *Relationships within families: Mutual influences* (pp. 7–26). Oxford University Press
- Mulsow, M., Caldera, Y. M., Pursley, M., Reifman, A., & Huston, A. C. (2002). Multilevel factors influencing maternal stress during the first three years. *Journal of Marriage and Family*, 64(4), 944–956. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2002.00944.x>
- Neece, C. L., Green, S. A., & Baker, B. L. (2012). Parenting stress and Child Behavior Problems: A transactional relationship across time. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*, 117(1), 48–66. <https://doi.org/10.1352/1944-7558-117.1.48>
- Nomaguchi, K., & Milkie, M. A. (2017). Sociological Perspectives on Parenting Stress: How Social Structure and Culture Shape Parental Strain and the Well-Being of Parents and Children. In *Springer eBooks* (pp. 47–73). https://doi.org/10.1007/978-3-319-55376-4_3
- Olson, S. L., Kashiwagi, K., & Crystal, D. (2001). Concepts of Adaptive and Maladaptive Child Behavior. *Journal Of Cross-Cultural Psychology*, 32(1), 43–57. <https://doi.org/10.1177/0022022101032001007>
- Pearl A. Dykstra, Matthijs Kalmijn, Trudie C. M. Knijn, Aafke E. Komter, Aart C. Liefbroer, & Clara H. Mulder (2005). Codebook of the Netherlands Kinship Panel Study, a multi-actor, multi-method panel study on solidarity in family relationships, Wave 1. NKPS Working Paper No. 4. The Hague: Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute.
- Pittman, J. F., & Lloyd, S. A. (1988). Quality of Family Life, Social Support, and Stress. *Journal Of Marriage And Family*, 50(1), 53–67. <https://doi.org/10.2307/352427>
- Puff, J., & Renk, K. (2014). Relationships Among Parents' Economic Stress, Parenting, and Young Children's Behavior Problems. *Child Psychiatry & Human Development*, 45(6), 712–727. <https://doi.org/10.1007/s10578-014-0440-z>
- Renk, K., Oliveros, A., Roddenberry, A., Klein, J., Sieger, K., Roberts, R., & Phares, V. (2006). The relationship between maternal and paternal psychological symptoms and ratings of adolescent functioning. *Journal of Adolescence*, 30(3), 467–485. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2006.05.001>
- Ridgeway, K., Park, S., Okuda, P. M. M., Félix, E., Ribeiro, M., Martins, S. S., Caetano, S. C., & Surkan, P. J. (2024). Caregiver Parenting Stress Associated with Delays in Child Social-Emotional and Motor Development. *Journal of Child and Family Studies*. <https://doi.org/10.1007/s10826-024-02787-1>
- River, L. M., Narayan, A. J., Atzl, V. M., Rivera, L. M., & Lieberman, A. F. (2019). Romantic partner support during pregnancy: The discrepancy between self-reported and coder-rated support as a risk factor for prenatal psychopathology and stress. *Journal Of Social And Personal Relationships*, 37(1), 27–46. <https://doi.org/10.1177/0265407519850333>

- Sameroff, A. J. (2009). The transactional model of development: How children and contexts shape each other. In *American Psychological Association eBooks*. <https://doi.org/10.1037/11877-000>
- Sameroff, A. J., & Emde, R. N. (1989). *Relationship disturbances in early childhood: A developmental approach*. Basic Books.
- Sampson, M., Villarreal, Y., & Padilla, Y. (2015). Association between Support and Maternal Stress at One Year Postpartum: Does Type Matter? *Social Work Research*, 39(1), 49–60. <https://doi.org/10.1093/swr/svu031>
- Schellinger, K. B., Murphy, L. E., Rajagopalan, S., Jones, T., Hudock, R. L., Graff, J. C., Palmer, F. B., & Tylavsky, F. A. (2020). Toddler Externalizing behavior, social support, and parenting stress: Examining a moderator model. *Family Relations*, 69(4), 714–726. <https://doi.org/10.1111/fare.12478>
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2014). *Using multivariate statistics* (6th ed). Pearson.
- Tharner, A., Luijk, M. P. C. M., Van IJzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., Jaddoe, V. W. V., Hofman, A., Verhulst, F. C., & Tiemeier, H. (2012). Infant Attachment, Parenting Stress, and Child Emotional and Behavioral Problems at Age 3 Years. *Parenting*, 12(4), 261–281. <https://doi.org/10.1080/15295192.2012.709150>
- Schulze, P. A., Harwood, R. L., & Schoelmerich, A. (2001). Feeding Practices and Expectations among Middle-Class Anglo and Puerto Rican Mothers of 12-Month-Old Infants. *Journal Of Cross-Cultural Psychology*, 32(4), 397–406. <https://doi.org/10.1177/0022022101032004002>
- Van Dijk, W., De Moor, M. H. M., Oosterman, M., Huizink, A. C., & Matvienko-Sikar, K. (2022). Longitudinal relations between parenting stress and child internalizing and externalizing behaviors: Testing within-person changes, bidirectionality and mediating mechanisms. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 16. <https://doi.org/10.3389/fnbeh.2022.942363>
- Van Widenfelt, B. M., Goedhart, A. W., Treffers, P. D. A., & Goodman, R. (2003). Dutch version of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *European Child & Adolescent Psychiatry*, 12(6), 281–289. <https://doi.org/10.1007/s00787-003-0341-3>
- Vieira, J. M., Matias, M., Ferreira, T., Lopez, F. G., & Matos, P. M. (2016). Parents' work-family experiences and children's problem behaviors: The mediating role of the parent–child relationship. *Journal Of Family Psychology*, 30(4), 419–430. <https://doi.org/10.1037/fam0000189>
- Wandersman, L., Wandersman, A., & Kahn, S. (1980). Social Support in the Transition to Parenthood. *Journal of Community Psychology*, 8(4), 332–342. [https://doi.org/10.1002/1520-6629\(198010\)8:4<332::AID-JCOP2290080407>3.0.CO;2-H](https://doi.org/10.1002/1520-6629(198010)8:4<332::AID-JCOP2290080407>3.0.CO;2-H)
- Wills, T. A., & Shinar, O. (2000b). Measuring Perceived and Received Social Support. In *Oxford University Press eBooks* (pp. 86–135). <https://doi.org/10.1093/med:psych/9780195126709.003.0004>

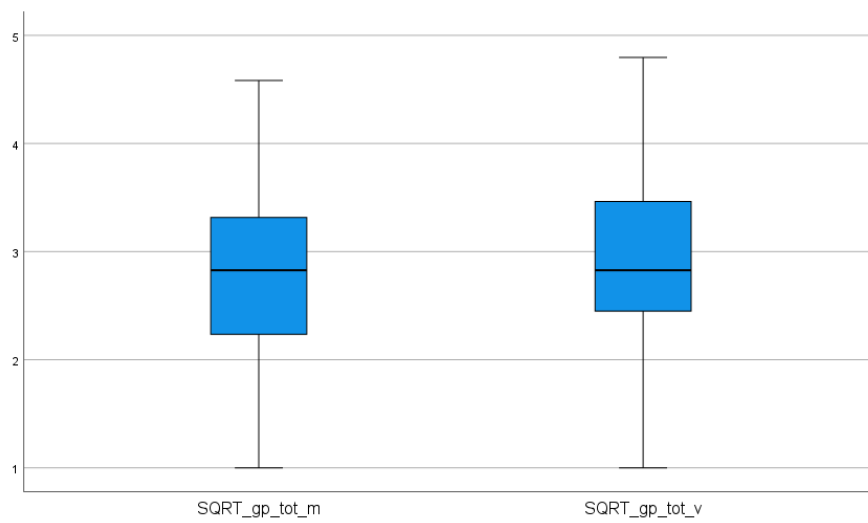
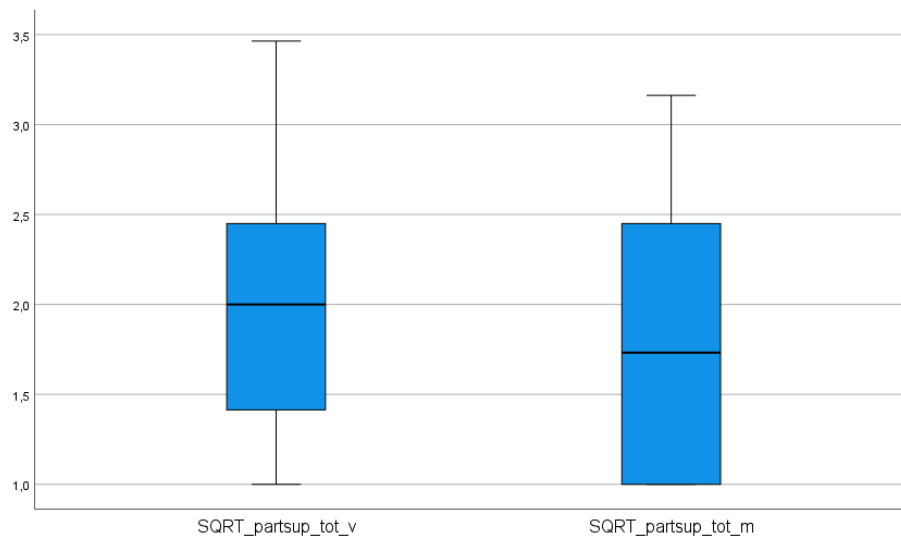
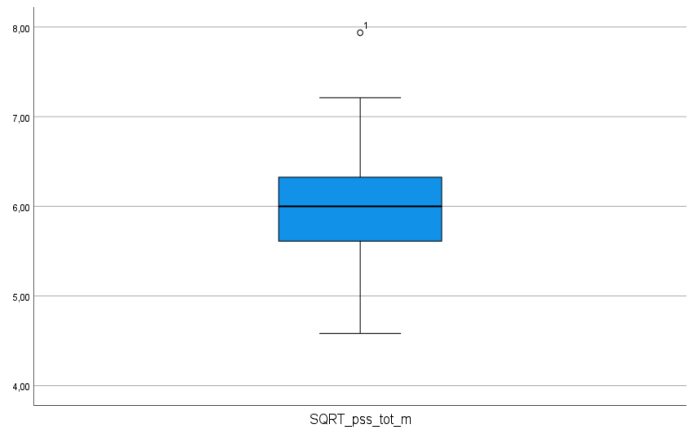
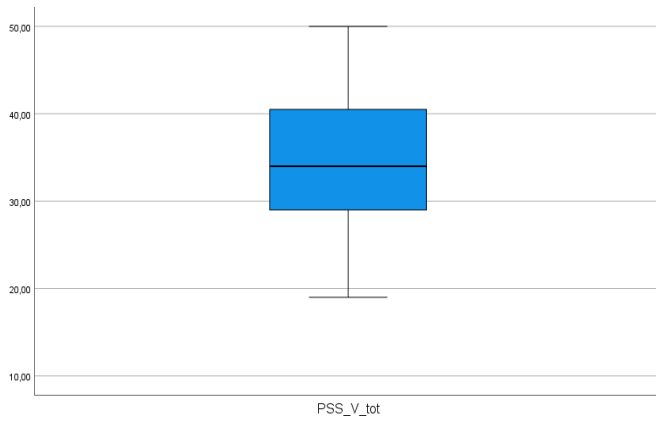
- Woodman, A. C., Mawdsley, H. P., & Hauser-Cram, P. (2015). Parenting stress and child behavior problems within families of children with developmental disabilities: transactional relations across 15 years. *Research in Developmental Disabilities*, 36, 264–276.
<https://doi.org/10.1016/j.ridd.2014.10.011>
- Zhang, X., Chen, H., Zhang, G., Zhou, B., & Wu, W. (2008). A longitudinal study of parent-child relationships and problem behaviors in early childhood: Transactional model. *Acta Psychologica Sinica*, 40, 571–582

Bijlage 1

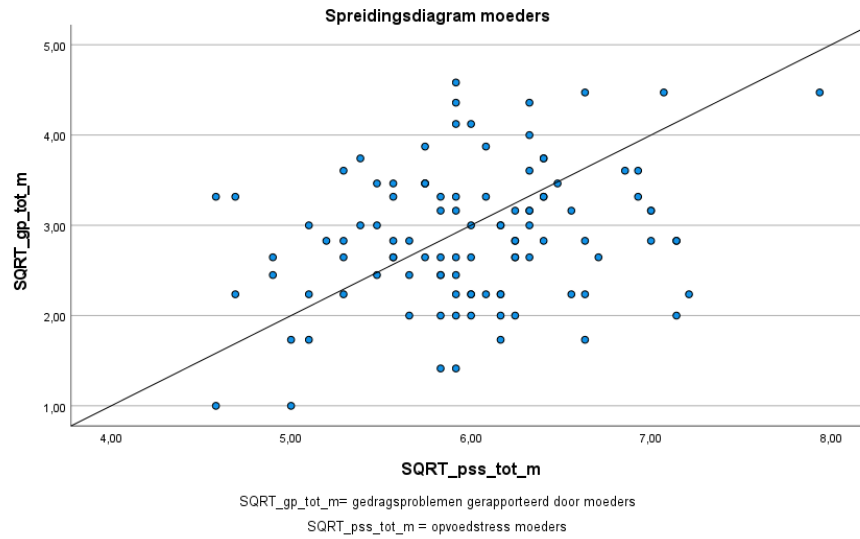
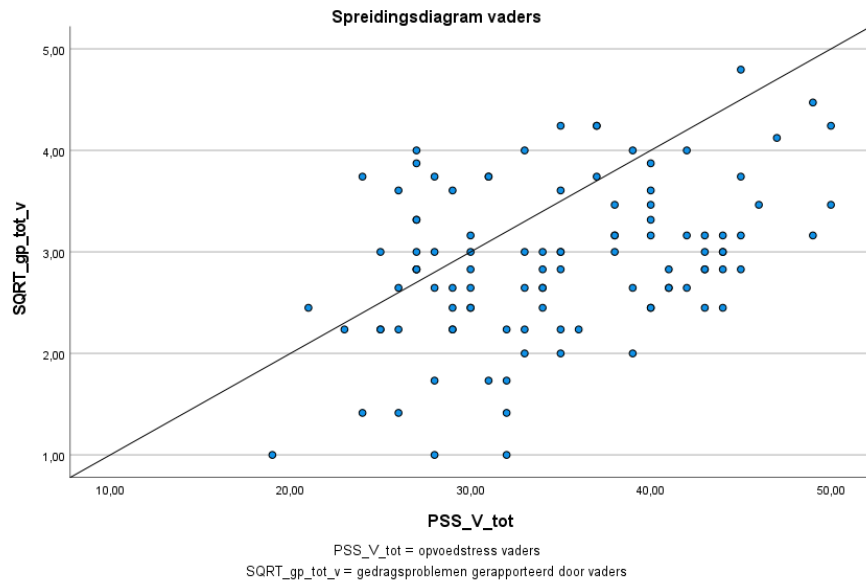

Bijlage 2

Bijlage 3

Bijlage 4:

